

УДК 37(73)(092)

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ У СПАДЩИНІ ДЖ.ДЬЮЇ

Коваленко В.О.

Автор статті розкриває внесок видатного американського вченого Джона Дьюї у формування нової філософії освіти, яка мала визначальний вплив на реформування освіти в США й Європи, в тому числі й України, упродовж XX ст., висловлює думку про необхідність нового прочитання й осмислення його спадщини в сучасних умовах.

Ключові слова: Джон Дьюї, філософія освіти, прогресивне виховання, педоцентризм, демократизація освіти.

Автор статьи раскрывает вклад выдающегося американского ученого Джона Дьюи в формирование новой философии образования, имеющей определяющее значение на реформирование образования в США и Европе, в том числе и Украине, в течение XX века, выражает мнение о необходимости нового прочтения и осмысления его наследия в современных условиях.

Ключевые слова: Джон Дьюи, философия образования, прогрессивное образование, демократизация образования.

The author of the article elucidates the contribution of the prominent American scientist John Dewey into the formation of the new philosophy of education that had a decisive impact on the education reforms in the USA and Europe, including Ukraine, throughout the XX century and substantiates his opinion about the necessity of reconsideration of his heritage under modern conditions.

Key words: John Dewey, philosophy of education, progressive education, democratization of education.

Педагогічна система видатного американського педагога Джона Дьюї (1859–1952), з ім'ям якого і пов'язується розвиток нової філософії освіти може бути зрозумілою лише на тлі аналізу соціально-історичних умов, у яких відбувалося його становлення як вченого.

Кін. XIX – поч. XX ст. відзначається бурхливим розвитком педагогічних течій, концепцій, спробами реформування шкільної освіти. Потреба у реформуванні теорії і практики навчання і виховання була зумовлена розвитком експериментальної психології та стрімкими та глибокими перетвореннями в економічній та соціальній сферах, пов'язаними з розвитком промисловості, прогресом у точних та технічних науках та розвитком демократії. Все це вимагало приведення шкільної системи у відповідність з соціальними вимогами широкого розвитку професійної освіти (технічної, сільсько-господарської, управлінської, комерційної та ін.). Традиційні ідеали виховання і методи навчання на тлі цих нових завдань визнавалися анахронічними. Елементарна школа, по суті, окрім навчання читанню, письму та рахунку мало що давала своїм випускникам. Середня школа, (інтенсивний розвиток якої починається з першої чверті XX ст.), давала значний обсяг інформації, але відірвано від життя, без уміння користуватися цими знаннями в

практичній діяльності, а широка ґрунтова професійна освіта тільки зароджувалася і в цілому традиційна школа не готувала своїх учнів до активних перетворень у суспільному житті.

Незважаючи на численні суперечності і протилежні підходи до визначення мети, завдань, принципів, організаційних форм і методів шкільної практики, всіх реформаторів цього періоду єднало критичне ставлення до традиційної системи навчання, яка будувалася на засадах емпіризму, авторитаризму, інтелектуалізму, і не була пристосованою до дитячих інтересів, не забезпечувала належного розвитку дитини, її самостійного мислення, ініціативи, творчої активності. Піддавався також критиці той факт, що в традиційній школі учні вчать пасивно, в основному навантажуються їх пам'ять, що школа значною мірою ізольована від сім'ї і в цілому від суспільного життя.

Нова школа, на думку реформаторів того часу, повинна служити суспільним інтересам, взаємодіяти з сім'єю, бути для дітей місцем радісної праці, вчити дитину мислити, а не лише заповнювати голову учня енциклопедичними знаннями, через шкільну діяльність вона повинна готувати до оволодіння професією, бути школою активною та творчою. В США цей широкий рух за реформи в освіті одержав назву "прогресивізм". Саме в цей

період і відбувалося становлення Дж.Дьюї як філософа і педагога, початком якого став період, коли він, 20-річним юнаком, після закінчення Вермонтського університету Дж.Хопкінса у 1879 р. з науковим ступенем бакалавра мистецтв розпочинає педагогічну діяльність у середній школі в Пенсільванії.

До осмислення педагогіки як науки Дж.Дьюї звертається у 1894 р., коли він перейшов працювати на кафедру філософії Чиказького університету й очолив деканат факультету філософії, психології і педагогіки. Саме інтеграція філософії, психології і педагогіки, на наш погляд, сприяли переосмисленню вченим традиційної системи навчання і формуванню інноваційних підходів до її реформування, визначенню обумовленості педагогічного процесу філософськими, соціологічними та психологічними закономірностями. Визначний вплив на становлення Дж.Дьюї як педагога мали педагогічні погляди Ж.-Ж.Руссо, Й.Песталоцці, Й.Гербарта, Ф.Фребеля.

У 1895 р. Дж.Дьюї відкриває експериментальну школу-лабораторію – першу досвідну школу в США і взагалі першу досвідну школу “прогресивістського” виховання. Саме в цей період виходить його перша педагогічна праця, в якій Дж.Дьюї сформулював свої погляди на виховання учнівської молоді – “Моє педагогічне кредо” (1897), а згодом побачили світ його роботи, у яких відбито результати педагогічних роздумів і досліджень, проведених Дж.Дьюї в експериментальній школі – “Школа і суспільство” (1899), “Дитина і програма навчання” (1902). Одночасно його глибоко цікавлять проблеми психології, етики. Цим проблемам присвячені його праці: “Психологія” (1886), “Вивчення етики” (1894), “Психологія і суспільна практика” (1901).

У 1904 р. Дж.Дьюї, вже широко відомий у США як філософ і педагог, одержує запрошення до Колумбійського університету Нью-Йорку, де упродовж довгих років викладає філософію і одночасно працює у педагогічному коледжі, що належав до цього університету. Одна за одною виходять його книги. Найважливіші з них: “Школа і дитина” (1906), “Етика” (1908), “Як ми мислимо?” (1910), “Школи майбутнього” (1915), “Нариси з експериментальної логіки” (1916), “Демократія і освіта” (1916) та ін.

У 1919 р. у США створюється “Асоціація прогресивного виховання”, яку очолив Дж.Дьюї. Асоціація видавала упродовж 35 років свій журнал, на сторінках якого широко пропагувалися ідеї “прогресивістського виховання”, зокрема перехід від парадигми традиційної школи навчання до парадигми школи діяльної, трудової (творчої), аналіз недоліків школи навчання, обговорення таких важливих для педагогіки проблем як співвідношення у навчальному процесі теорії і практики, змісту і форми, процесу навчання і його результатів, урахування інтересів дітей, формування в учнів мотивації до навчальної діяльності, розвиток самодіяльності учнів, роль гри і праці у навчанні, гуманізація взаємин учителя і учнів, демократизація освіти та ін.

Популярність Дж.Дьюї у цей період зростає не лише в Америці. Його, як видатного вченого,

запрошують прочитати курси лекцій з філософії до Японії, Китаю (де пробував два роки), у Мексику. У 1924 р. турецький уряд запросив Дж.Дьюї для вироблення меморіалу про реформування турецького шкільництва.

У 1928 р. Дж.Дьюї у складі американської делегації вчителів відвідав наукові інститути і школи в Москві і Ленінграді. Він з великою увагою і доброзичливістю слідував за розвитком освіти в Радянському Союзі. Дж.Дьюї був не першим західним педагогом, що відвідали СРСР, але його приїзд мав особливе значення. І справа не лише у всесвітній відомості маститого американського вченого. Адже в той час СРСР і США не мали дипломатичних відносин, антирадянські настрої були дуже поширені в США, тому приїзд Дж.Дьюї в радянську країну можна розцінити як виклик найбільш реакційним американським політикам. Дж.Дьюї, повернувшись в Америку, опублікував декілька журнальних статей про свої враження, які згодом були видані окремою брошурою [14].

У своїх статтях Дж.Дьюї відзначає великі успіхи радянської країни в розвитку освіти і величезне прагнення народних мас до оволодіння культурою, дає високу оцінку діяльності досвідної школи С.Т.Шацького. Дж.Дьюї не обмежує свій інтерес до СРСР рамками педагогіки, а намагається зрозуміти та оцінити суспільні процеси. Він говорить, що те, що відбувається у СРСР, є найважливішим соціальним експериментом, який будь-коли проводився на земній кулі. Проте він відверто писав, що не бажав би, щоб цей цікавий експеримент проводився у його країні. Незважаючи на те, що Дж.Дьюї не поділяв ідеологію радянської системи, він закликав американські правлячі кола розширювати контакти з СРСР: “Абсурдно думати, – писав він, – що шоста частина світу може бути постійно ізолювана... Наслідки того абсурду більш трагічні, ніж смішні... Таким чином, ми збільшуємо руйнівні сили російської революції і послаблюємо її конструктивні аспекти. Політичне визнання СРСР Сполученими Штатами сильно допомогло б обом країнам” [14, с. 129–130].

Ці статті Дж.Дьюї були прихильно сприйняті радянською пресою. У підручниках з педагогіки того часу педагогічним поглядам Дж.Дьюї дається позитивна оцінка, відзначається їх новаторський характер, певні застереження висловлюються лише з ідеологічних, класово-партійних позицій [7].

У 1930 р. Дж.Дьюї вийшов на пенсію, але продовжував наукову діяльність. Найважливішими працями цього періоду були: “Логіка, теорія дослідження” (1938), “Свобода і культура” (1940), “Освіта сьогодні” (1940), “Школа майбутнього” (1940), “Проблеми людини” (1946).

Дж.Дьюї був переконаним прихильником політичної демократії і рішучим ворогом тоталітаризму у будь-яких його проявах. Коли в 30-х рр. почали утверджуватись у деяких великих державах, у тому числі і в СРСР, тоталітарні режими, Дж.Дьюї піддає їх критиці. Такі режими, відзначає американський учений, нав’язуються народам не лише грубою силою, але й демагогічною пропагандою, особливо через пресу. Тому в тоталітарних режимах, підкреслював він, навіть елементарна грамотність

може стати сильною зброєю в руках диктаторів, буде сприяти посиленню їх впливу на маси, бо більшість людей сліпо вірять будь-якому друкованому слову й органічно схильні до конформізму. Значна вина в цьому припадає на шкільну освіту. У своїй праці "Свобода і культура" (1939) Дж.Дьюї писав: "Школи дають головним чином готову інформацію, не розвивають критичне мислення, а ті методи, що використовуються, притупляють вроджену допитливість дітей... Поки не знайдено правильне рішення проблеми "чому і як вчити?", освітня діяльність шкіл буде розглядатися як загроза для демократії" [12, с. 106].

У праці "Освіта сьогодні" він зазначає, що "ніякий соціальний устрій, і особливо демократичний, не може бути надійним, якщо школа не є активним учасником його творення" [10, с. V].

Дж.Дьюї аргументовано доводить, що держави з тоталітарним устроєм надавали школі особливого значення. Тоталітарні диктатури знищили багато суспільних інститутів і ні на якому з них вони не концентрували так своєї деструктивної сили, як на освіті. З наполегливою послідовністю вони змінювали і зміст і методи виховання так, щоб не залишалося і сліду свободи ні для вчителів, ні для учнів. Тоталітаризм не терпить системи освіти, яка, хоч би частково, дозволила б розвиватися індивідуальним відмінностям, або якимось чином сприяла б розвитку незалежного мислення і цілісності особистості, які виростають від вправлення у вільному мисленні. В тоталітарному режимі, стверджує Дж.Дьюї, школа стає активним учасником творення тоталітаризму.

Практично не треба багато часу, говорить Дж.Дьюї, щоб спалити книги, знищити, виселити або піддати терору вчителів і студентів, творчу інтелігенцію, водночас як створення демократичної системи освіти – це тривалий, повільний і важкий процес [10, с. VI].

Відповідно, що у зв'язку з такою позицією Дж.Дьюї і в СРСР змінилося ставлення до нього і його філософсько-педагогічної концепції. Його педагогічні ідеї з того часу трактувалися в основному як буржуазні, реакційні. І лише в окремих публікаціях простежується намагання виділити те прогресивне в прагматичній педагогіці Дж.Дьюї, що привертало увагу передових педагогів світу і сприяло її поширенню. Так, Л.Гончаров у 1972 р. писав, що Дж.Дьюї добре знав практику американської школи, бачив її сильні і слабкі сторони. Це дозволило йому зосередити увагу на деяких важливих і актуальних педагогічних проблемах, таких як зв'язок школи з життям, відповідність шкільної освіти інтересам і потребам дитини, активізація навчального процесу, освітнє і виховне значення трудового виховання. З цих проблем Дж.Дьюї вдалося сформулювати ряд цінних висновків. Позитивне значення мала його аргументована критика застарілих педагогічних канонів і схоластичної практики шкільної освіти [2, с. 143–154]. Визнання цінності педагогічних ідей Дж.Дьюї знаходимо також у працях З.Малькової та Б.Вульфсона, хоча і з певними застереженнями ідеологічного характеру [5; 6].

У наш час, який знаменує поширення демократії в Україні, поглиблюється інтерес до педагогічної

спадщини Дж.Дьюї, тому виникає потреба переоцінки, переосмислення його педагогічних поглядів, виділення того позитивного, що мало вплив на педагогіку України на початку століття і заслуговує на творче використання в сучасних умовах. Першою спробою такого аналізу є стаття Б.Вульфсона, якою автор загострює потребу нового прочитання творів видатного американського педагога [1].

В історію розвитку світової педагогічної думки Дж.Дьюї увійшов як засновник прагматичної педагогіки. Спираючись на основні ідеї філософії прагматизму (Ч.Пірс, У.Джемс, Дж.Ч.Мід) та розробляючи власні погляди, він дає методолого-теоретичне обґрунтування концепції "прогресивістського виховання", формує нову філософію освіти. Очевидно, це дало підстави терміни "прогресивістське виховання" і "прагматична педагогіка" розглядати як тотожні.

Аналіз наукових джерел, у яких розкривається і аналізується спадщина Дж.Дьюї, дозволяє нам виділити фундаментальні філософські засади, що визначають основні положення прагматичної педагогіки. До них ми зараховуємо:

- тезу про те, що пізнання людиною реального зовнішнього світу виникає і розвивається у процесі корисної практичної діяльності. За вихідну точку всякого пізнання він вважає людську діяльність, яка визначається потребами людини і ставить її в певні стосунки з оточенням. Дж.Дьюї стверджує, що, тільки активно впливаючи на це оточення, людина пізнає його властивості і навчається користуватися ними для своїх потреб. Поступово вона навчається свідомо змінювати природні умови, якнайкраще пристосовуючи їх до себе. Потреби людей виступають джерелом всякого пізнання. Визначаються ж вони суспільством, у якому живе людина. Всі наші уявлення є продуктом нашої корисної трудової діяльності, а пізнання є процесом пристосування до природи, до світу;

- положення про те, що не існує будь-яких вічних істин і абсолютів в області ідей, релігій, філософії. Критерієм істинності тієї чи іншої ідеї є результати її практичного застосування, що підтверджуються експериментальним дослідженням. Наукові закони є конструкціями людського розуму, а не відображеннями реальності. Всесвіт знаходиться в стані динамічного розвитку, а не статичного буття. Всі закони мають лише приблизний (відносний) характер;

- важливу тезу його філософії стосовно твердження, що істина, пізнання, знання, наука служать людині для подолання труднощів і проблем. Істина служить життю. Немає взагалі знання заради самого знання. Дж.Дьюї постійно наголошував на застосуванні знань, на їх практичному характері;

- ідею про те, що розум не є самодостатньою сутністю, відірваною від людського організму і його цілісності. Розум, розумові здібності створюються досвідом, активною діяльністю. Психіка є функцією людської діяльності. Поняття розуму відноситься більше до людської поведінки, до встановлення критеріїв і оцінки її наслідків, а не до якоїсь абстрактної субстанції, що складається з мільярда нервових клітин, у яких фіксується життєвий досвід індивіда;

- розуміння Дж.Дьюї сутності моралі як способу поведінки, що залежить від результатів тих чи інших дій індивіда в ситуаціях реальної дійсності. На думку Дж.Дьюї, ні абстрактна філософія, ні релігія не володіють абсолютними істинами, яких повинні дотримуватися всі люди. Тому людина, замість орієнтації на метафізичні та інші інтелектуальні обмеження, які неможливо перевірити, повинна звертатися до наукового методу розв'язання проблем, спираючись на пошукову діяльність як основу для прийняття моральних рішень, які і визначають напрямок людської поведінки;

- погляд Дж.Дьюї на розумові здібності, інтелект як на основний інструмент індивіда, з допомогою якого він розв'язує проблеми, що виникають в його житті, включаючи і наукові. Звідси і назва його концепції – “інструменталізм”. Розглядаючи людську психіку як джерело енергії, вчений вважав, що саме це робить індивіда істотою з різностороннім потенціалом, здатним до різного самоздійснення або ж нездатним до цього – залежно від характеру і якості своєрідності досвіду, який здобуває індивід у ході навчання і життєвого процесу в цілому;

- положення про те, що демократія є моральний і етичний спосіб життя, сумісного існування, в межах якого кожна людина прагне до самореалізації соціально конструктивним шляхом, що демократичні суспільства будуються за принципом, згідно якого кожна людина володіє самоцінністю, внутрішньою гідністю.

Дж.Дьюї вперше в американській педагогіці утверджував думку, що виховання є соціальною функцією і служить суспільству, що зміст шкільного навчання є відбитком соціального досвіду. Сьогодні ці положення є загальноприйнятими. Соціальний характер педагогіки Дж.Дьюї посилюється ще й тим, що він прагнув до синтезу наукової психології та соціології. І, здійснивши педагогічну революцію в США, його ідеї неподільно панували у сфері освіти протягом перших 30-ти рр. ХХ ст. і поширилися на багато країн світу.

Теоретична філософія, як синтез висновків окремих антропологічних наук, за глибоким переконанням Дж.Дьюї, повинна сформулювати суспільству чітко окреслені моральні ідеали, образ майбутнього суспільства. А оскільки виховання і є процесом досягнення сформульованого ідеалу, то Дж.Дьюї робить висновок, що “виховання – філософія в її практичному втіленні” [3].

Деякі філософи і раніше розглядали питання формування людини як проблему філософії (наприклад, Платон, Арістотель, І. Кант, Г.Гегель), але їх вплив на шкільництво не був таким значним. Відчутне філософське обґрунтування проблем виховання молодого покоління залишили Дж.Локк (XVIII ст.), Й.Герbart (XIX ст.). Дж.Дьюї ж від них різнить те, що він відстоює демократичний виховний ідеал, розглядає виховання в динаміці, з точки зору еволюційної теорії. Він стверджував, що все безперервно змінюється, перетворюється, все росте. Життя є безперервним бурхливим розвивальним рухом, є зіткненням щоразу інших сил, є творенням завдяки щоразу новим і свіжим силам. Поняття динамічної еволюції, подібно до “творчої

еволюції” А.Бергсона, займає важливе, можна навіть сказати, виняткове місце у філософії освіти Дж.Дьюї, вкладає ідею прогресу, а також ідею цінності. Світ і людина не лише розвиваються, перетворюються, але одночасно рухаються вперед, удосконалюються. Це означає, що в дійсності постають щоразу вищі форми буття.

Дж.Дьюї творчо підходить до аналізу основних психологічних напрямків того часу. У розвитку дитини він великої ваги надає спадковості, виступає прихильником біогенетичної теорії розвитку дитини, вважає, що спадковість виступає основою, тим ґрунтом, який уможливило подальший розвиток особистості в соціумі завдяки його певній організації та активності самого індивіда. “Те, що особистість має певне коло вроджених здібностей, – це основний факт, – писав Дж.Дьюї на початку ХХ ст. – Педагог не може використати того, чого немає в особистості. В цьому відношенні спадковість лімітує виховання” [6, с. 152]. Він стояв на позиції генетичної детермінованості і здібностей до інтелектуальної діяльності. “Просто і очевидно, – стверджував Дж.Дьюї, – що у величезній більшості людських істот інтелектуальний інтерес не є панівним. Вони мають так звані практичні схильності та нахили” [6, с. 152]. У статтях “Посередність і індивідуальність”, “Індивідуальність, рівність і перевага” Дж.Дьюї висловлює тезу про те, що поняття рівності в демократичному суспільстві стосується лише надання рівних можливостей для розвитку, в будь-якому іншому розумінні рівність у вихованні неможлива, бо люди є якісно різними від народження. Ці обставини слід враховувати у навчально-виховному процесі. Кожна людина, говорить Дж.Дьюї, до чогось здатна [10, с. 171].

Він утверджує думку, що особистість народжується вже зі складною психікою і розвивається не лише в дитячі та юнацькі роки, а протягом усього життя. Щоправда, зауважує він, вроджені властивості психіки не виявляються відразу, і розвиток їх є різним на різних етапах життя. Сам розвиток Дж.Дьюї розумів як “зростання”, вкладаючи в це поняття значний зміст. Американський дослідник педагогічної спадщини Дж.Дьюї Джозеф Ратнер зазначає, що останній завжди виступав проти теорії “квітки, що саморозпускається”, згідно якої особистість з самого початку являє собою щось об'єктивно реально існуюче і її риси ембріонально закладені під час народження. Дж.Дьюї розглядає особистість як продукт взаємодії біологічної (спадковості), соціальної (середовище) і безпосередньої діяльності дитини. Якою особистістю стане дитина, її здібності і характер, залежить значною мірою від того, яким співтовариством є школа, від багатства чи убогості того матеріалу, який вона надасть їй для розвитку [10, с. XI].

Дж.Дьюї зазначає, що “принциповою умовою зростання є незрілість”, яка характеризується двома особливими рисами: залежністю і пластичністю. Обидві ці риси взаємно доповнюють одна одну, мають у вихованні фундаментальне значення. Залежність від оточення, безсилість, беззахисність дитини під час народження є надзвичайною, більшою, ніж у будь-яких інших живих створінь. Кожне нове людське покоління вносить щось нове

до досвіду життя батьків. У кожному поколінні помножується “цивілізаційний капітал людства” [10]. Саме залежність дитини від дорослих та оточення і пластичність її психіки є фактором виховної творчості. Пластичність психіки дитини Дж.Дьюї розуміє як податливість вроджених імпульсів до впливу середовища. Порівняно з іншими живими істотами, інстинкти дитини не є такими жорсткими і нерухливими, вони є більше тенденціями напрямку певної діяльності, яку без зовнішніх стимулів дитина не вміла б виконати. Тому вона всьому повинна вчитися. Дитина мусить свої інстинкти добувати, виробляти протягом довгого часу. Вона формує здатність набувати щоразу нових навичок і досвіду протягом значної частини життя. Навички, які здобуває дитина, дякуючи пластичності вроджених схильностей, дають їй можливість панувати над оточенням, реалізуючи власні потреби. Дж.Дьюї заперечує положення про те, що розумові сили і відповідні форми поведінки дитини розвинулися самі по собі, спонтанно, як саморозвиток закладених природою якостей. “Органічний ріст відбувається значною мірою природно (внутрішньо), вимагаючи із зовнішнього боку лише забезпечення нормальних умов. У вихованні ж немає цього вродженого внутрішнього розвитку, тому керівництво цим процесом за допомогою забезпечення необхідного оточення (речей і особистих контактів) є порівняно важливим” [10, с. 214]. У своїх працях він постійно наводить думку, що без спеціального зовнішнього спрямування психічні властивості і здібності дитини не розвинулися. На прикладі розвитку мови дитини він переконливо доводить, що було б абсурдом припускати, що ця здібність розвинеться сама по собі, незалежно від подразників, що дитина спонтанно, автономно розвине в собі артикульовану мову тільки тому, що природа наділила її голосовим апаратом, слухом і вродженою схильністю користуватися ними [15, с. 4].

Він відстоює тезу, що індивід є енергетичною системою, яка знаходиться в стані рухливої рівноваги. Порушення рівноваги призводить до напруги, яка дає поштовх мотивації до діяльності, після якої настає більша стабільність. Життєвий процес є повторенням таких циклів. Біологічно людина володіє величезними потенційними можливостями: вона може стати всім, або нічим. Діти – динамічні істоти, цілісність їх організму визначає його функціонування. Зміни в організмі дитини в т.ч. і в психіці відбуваються внаслідок змін в оточуючому середовищі та у внутрішньому світі самої дитини. Природні схильності визволяють енергію і є вихідним пунктом для виховання. Самі по собі ці природні сили дитини не визначають того, як вони мають бути скеровані. З їх наявності і характеру впливає лише, що вони можуть бути спрямовані і треновані. Лише суспільство, наголошує Дж.Дьюї, повністю надає позитивних форм розвитку вродженим силам дитини.

До істотних складових філософського обґрунтування педагогіки Дж.Дьюї належать його соціологічні поняття, або, точніше, його філософія суспільного життя. Дж.Дьюї підкреслює, що кожна дитина є членом певного суспільства, яке розглядається ним

як абстракція, як сукупність людей на певній стадії його матеріальної та духовної культури, як співпраця людей, у якій “спільні потреби і цілі викликають всезростаючу потребу в обміні думками і в єдності симпатій”. Звичайно, Дж.Дьюї бачив і розумів суперечливість, недосконалість і антигуманізм сучасного йому суспільства, але він вірив у його демократичний розвиток. “Ідеал демократії, – писав Дж.Дьюї, – полягає в усуненні класових інтересів і заміні їх загальним прагненням до поліпшення суспільства, розвитком спільності поміж групами” [16, с.14]. Він вірив у те, що всім ідеям слід дозволити вільно змагатися одна з одною в духовному житті людей, виступав прихильником еволюційних, а не революційних суспільних змін, покладаючись на освіту як на засіб для створення гуманного, розумно організованого і справедливого світу. Освіта, на його переконання, означає створення принципового розуму, який волів би не одурманювати себе сам і не давав би одурманювати себе іншим. Коли це станеться, школи стануть відважними форпостами людської цивілізації і дивовижно інтересними місцями, говорив Дж.Льюї [11].

Поняття справжньої освіти і виховання Дж.Дьюї пов’язує з ідеєю суспільства, що вільно розвивається, в якому управління ресурсами і розподіл різних благ здійснюється демократичним шляхом на благо всіх громадян. А звідси і найвище завдання освіти – сприяти соціальному вдосконаленню суспільства, гармонізації взаємин поміж людьми. На його думку, цьому сприяє постійна участь вихованців у громадській діяльності, в ході якої учень оволодіває формами поведінки, що, з одного боку, відповідають моральним нормам суспільства, а з іншого – характеризують його як індивідуальність.

Дж.Дьюї висловлював переконання, що в управлінні школою і в практиці її роботи слід завжди дотримуватися демократичних принципів. Американський професор Гарольд Г.Шейн, дослідник спадщини Дж.Дьюї, стверджує, що він розглядав принцип демократичної участі як засіб залучення індивіда, будь то дитина чи вчитель, до самоврядування в умовах справедливого суспільства, що служить інтересам загального благополуччя [8].

До розгляду філософських, соціологічних і педагогічних проблем Дж.Дьюї підходить не лише з точки зору логічних висновків і міркувань, а за їх аналізу враховує культурно-історичні та соціальні умови. Вважає, що ці підходи не є суперечливими або взаємовиключними, проте логічному питанню “чи це істинно?” віддає перевагу генетичному питанню – “в яких умовах сформувався цей погляд?”.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що Дж.Дьюї розробив нову філософію виховання, яка ґрунтувалася на ідеях прагматизму, педоцентризму, демократизації освіти та соціалізації особистості, інтеграції змісту освіти, розвитку творчого мислення учнів, обґрунтуванні умов самореалізації учня і вчителя, гуманізації взаємин між педагогом та вихованцями.

Педагоги України 20-х років у пошуках власної парадигми виховання спиралися на ідеї реформаторської педагогіки, зокрема її провідного представника – Джона Дьюї.

Асиміляцію педагогічних ідей Дж.Дьюї знаходимо і сьогодні в інноваційних підходах до організації

навчально-виховного процесу в школах України; в утвердженні педоцентричного (як природовідповідного, дитинознавчого, особистісно орієнтованого) підходу до педагогічного процесу; визнанні залежності змісту навчання від потреб суспільства та дитини; опорі на працю як основу людського життя; побудові навчально-виховного процесу на

засадах етнізації та соціалізації життя дитини; інтеграції змісту освіти з опорою на краєзнавство; спрямованості навчального процесу на розвиток мислення учнів; демократизації та гуманізації взаємин між учителем і учнями, визнанні науково-дослідної функції як визначальної у професійній діяльності вчителя.

Література

1. Вульфсон Б. Л. Советская педагогика и Джон Дьюи / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1992. – № 9–10. – С. 99–105.
2. Гончаров Л. Н. Школа и педагогика США до второй мировой войны / Л. Н. Гончаров. – М., 1972. – 320 с.
3. Дьюи Д. Введение в философию воспитания / Д. Дьюи. – М., 1922. – 63 с.
4. Кей Е. Век ребенка / Е. Кей. – М., 1905. – 293 с.
5. Малькова З. А. Современная школа в США / З. А. Малькова. – М., 1971. – 367 с.
6. Малькова З. А. Современная школа и педагогика в капиталистических странах / З. А. Малькова, Б. Л. Вульфсон. – М., 1975. – 263 с.
7. Пистрак М. М. Педагогика / М. М. Пистрак. – М., 1934. – 420 с.
8. Шейн Г. Г. Джон Дьюи / Г. Г. Шейн // Перспективы. – 1986. – № 4. – С. 133–140.
9. Ярошевский М. Г. История психологии / М. Г. Ярошевский. – М., 1985. – 575 с.
10. Dewey John Education Today. Edit and with a foreword by Joseph Ratner / John Dewey. – New York, 1944. – 343 p.
11. Dewey J. Education as Politics / J. Dewey // The New Republic. – 1922, v. 32. – № 141.
12. Dewey J. Freedom and Culture / J. Dewey. – N. Y., 1939.
13. Dewey John. How We Think / John Dewey // Middle Works. – 1910. – Vol. 6. – P. 179.
14. Dewey John. Impressions of Soviet Russia and the Revolutionari World: Mexiko-China-Turkey / John Dewey. – N. Y., 1929.
15. Dewey John My Pedagogic Creed / John Dewey / Education Today. Edited and with a Foreword by Joseph Rather. C.P. Putnam's Sons. – New York, 1940. – P. 3–17.
16. Dewey John Democracy and Education / John Dewey. – N.Y., 1916.